

## **Kirs Eszter:**

# **A nemzetközi büntető igazságszolgáltatás nemzeti jogrendre gyakorolt hatásának korlátai – Esettanulmány az ICTY és Bosznia-Hercegovina igazságszolgáltatási rendszerének kapcsolatáról**

*Bosznia-Hercegovina példája rendkívül izgalmas a nemzetközi büntetőbíráskodás hatásainak vizsgálata szempontjából, hiszen mind anyagi jogi, mind eljárásjogi, mind intézményi szinten radikális változásokon ment keresztül a nemzeti jogrend a nemzetközi szerepvállalásnak köszönhetően.*

*A Törvényszék nemzeti bíróságokhoz való viszonya folyamatosan változott a konfliktust és az államberendezkedés átalakulását követően. A hazai bíróságok erősödésével a velük szemben kezdetben kikötött primátus lassan átengedte a helyét a helyi eljárások támogatásának és előnyben részesítésének. A tanulmány első részében ez a változási folyamat kerül rövid ismertetésre. A tanulmány második része a boszniai Állami Bíróság munkájára gyakorolt pozitív, belső eljárásokat erősítő hatásokat mutatja be, melyek elsősorban a nemzetközi bírák és ügyészek, tanúvédelmi szakértők jelenlétével, valamint a Törvényszéknek és az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezetnek a tárgyalások megfelelő lefolytatására és a szakértők képzésére irányuló folyamatos figyelmével valósult meg.*

*A kritikai jellegű gondolatok a hazai jogrenden belül kialakult különbségek és az abból eredő gyakorlati nehézségek köré csoportosulnak. Bosznia-Hercegovina példája rávilágít az alapvető kihívásokra, melyekkel egy felkészületlen, a nemzetközi büntetőjogi elvárások szemszögéből megfelelőnek minősíthető eljárások lefolytatásához szükséges anyagi és eljárási jogi szabályok híján lévő jogrendszernek kell szembenéznie, amikor tényleges joggyakorlásra kényszerül.*

## **1. A Törvényszék és a boszniai igazságszolgáltatási rendszer közötti változó kapcsolat**

### **1.1. Nemzetközi primátus**

Az ENSZ ex-jugoszláv büntető törvényszéke (International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, a továbbiakban ICTY) működésének kezdeti éveiben, mint az köztudott, a

---

\* Egyetemi adjunktus, ME-ÁJK Európai és Nemzetközi Jogi Intézet; az ICTY előtt zajló Prlić et al. ügyben a védelem képviselőjének tagja. E-mail: kirs.eszter@gmail.com. A jelen tanulmány a Magyar Állami Posztdoktori Eötvös Ösztöndíj támogatásával készült, amelyet a szerző ezúton is köszön.

fegyveres konfliktus még folyamatban volt az érintett területeken. A daytoni megállapodást követő évtizedben a belső bírói rendszer még egyértelműen nem volt képes pártatlan és hatékony eljárások lefolytatására. A bíróságok falai között tevékenykedők jelentős része politikai alapon befolyásolt volt. A rendszer hatékonyságának hiányát tükrözi, hogy 2005 januárjáig mindössze 54 háborús bűntettekkel kapcsolatos eljárás jutott a tárgyalási szakba.<sup>1</sup>

Éppen ezért Bosznia-Hercegovina bíróságait nem lehetett a Törvényszék megbízható partnereként kezelni a fegyveres konfliktusban elkövetett bűntettek elkövetőinek felelősségre vonása tekintetében. A kis számban előforduló büntetőbírói eljárásokat is erőteljes kritikával illették a független nemzetközi megfigyelők.<sup>2</sup>

Az ICTY Statútumának vonatkozó rendelkezését ennek megfelelően szövegezték meg, primátust biztosítva a nemzetközi törvényszéknek.<sup>3</sup>

## 1.2. „Rules of the Road”: abszolút nemzetközi primátus

1996-ban új szakaszba ért a Törvényszék és Bosznia-Hercegovina bírói rendszere közötti kapcsolat alakulásának folyamata, az abszolút nemzetközi primátus vált alapvető rendező elvvé.<sup>4</sup> Ebben a szakaszban fő céljá vált, hogy a Törvényszék felügyelete

<sup>1</sup> William W. Burke-White: The Domestic Influence of International Criminal Tribunals: The International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia and the Creation of the State Court of Bosnia & Herzegovina. *Columbia Journal of Transnational Law*, Vol. 46. (2008), 287. o.

A Bosznia-Hercegovinában lefolytatott korai eljárásokkal kapcsolatos problémák részletesebb ismertetéséért lásd: War Crimes Trials Before the Domestic Courts of Bosnia and Herzegovina, Progress and Obstacles, Organization of Security and Cooperation in Europe Report. (2005) <http://www.oscebih.org/documents/1407-eng.pdf>

<sup>2</sup> Diane F. Orentlicher: *That Someone Guilty Be Punished – The Impact of the ICTY in Bosnia*. Open Society Justice Initiative, International Center for Transitional Justice, 2010. 109. o.

[http://www.ictj.org/static/Publications/Orentlicher\\_BiH\\_OSJI-ICTJ\\_ThatSomeoneGuilty\\_pb2010.pdf](http://www.ictj.org/static/Publications/Orentlicher_BiH_OSJI-ICTJ_ThatSomeoneGuilty_pb2010.pdf)

<sup>3</sup> „A Nemzetközi Törvényszéknek primátusa van a nemzeti bíróságok felett. A Nemzetközi Törvényszék az eljárás bármely szakában formális kérést intézhet a nemzeti bíróságokhoz, miszerint azok utalják eljárásukat a Nemzetközi Törvényszék hatáskörébe a Nemzetközi Törvényszék jelen Statútuma és Eljárási és Bizonyítási Szabályzatának megfelelően.”

Statute of the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, 9. cikk (a szerző fordítása)

<sup>4</sup> A szerző Professzor William Burke-White kategória-rendszerét vette át. Ezen értelmezés szerint a nemzetközi és nemzeti büntetőbírói fórumok szimultán működése esetén a bíróságok közötti kapcsolat négy fajtáját lehet megkülönböztetni. Az első típus a nemzeti primátus, mely esetben a nemzetközi bírói testület csak akkor járhat el, ha a nemzeti hatóság hozzá utal egy ügyet. A második típus, az egyszerű nemzetközi primátus szerint a nemzeti bíróságok abban az esetben járhatnak el, ha a nemzetközi bíróság nem kíván eljárni. A viszony harmadik típusa keretein belül a nemzetközi bíróság hozzájárulásával járhat el a nemzeti testület, amely felhatalmazás nélkül a nemzeti büntetőbírói bíróságok nem rendelkeznek joghatósággal. E viszony-típus esetében beszélünk abszolút nemzetközi primátusról. A komplementaritás negyedik kategóriája a Nemzetközi Büntetőbíróság létrehozásával került a figyelem középpontjába, miszerint az ICC joghatóságának egyik feltétele, hogy a nemzeti igazságszolgáltatási rendszer nem képes vagy nem kész megfelelő eljárásokat folytatni. A nemzeti büntetőbírói rendszerekre gyakorolt ösztönző hatások tekintetében egyértelműen a komplementaritás minősíthető a legjótékonyabb rendezőelvként.

Burke-White: i. m. 297-301. o.

megakadályozza a régióban fogatosított önkényes letartóztatásokat.<sup>5</sup> A „Rules of the Road” program keretein belül a boszniai, szerb és horvát felek kötelezettséget vállaltak arra, hogy a helyi hatóságok nem tartóztatnak le senkit háborús bűntettek címén a Törvényszék ügyészének előzetes hozzájárulása nélkül.<sup>6</sup>

Másfelől számos probléma mutatkozott a stratégia alkalmazása során. Bosznia-Hercegovina esetében a Törvényszékhez utaltak közül több mint 2300 ügy (40 %) sosem került átvizsgálásra, és a boszniai kormány semmilyen reakciót nem kapott a nemzetközi büntetőbírói fórumtól az ügyek kapcsán.<sup>7</sup>

Professzor William Burke-White értékelése szerint a Törvényszék közeli ellenőrzési joga és a hazai szereplők tájékoztatásának hiánya komoly hátrányt és elrettentő tényezőt jelentett a boszniai esetleges vádemelések tekintetében. Még ha a nemzeti hatóság úgy is döntött, hogy elindítja az eljárást, az ICTY érvényesíthette primátusát, és kifoghatta a szelet a nemzeti bíróságok vitorlájából. A „Rules of the Road” program abszolút nemzetközi primátushoz vezetett. Ez a változás nem ösztönözte a nemzeti hatóságokat sem eljárásuk fejlesztésére, sem a Törvényszék joggyakorlatának tanulmányozására és hasznosítására.<sup>8</sup>

### 1.3. A boszniai Állami Bíróság felállítása: a komplementaritás egy sajátos változata

A Törvényszék bezárásának tervéről szóló stratégiából (Completion Strategy) adódóan a nemzeti bíróságokkal való kapcsolat története a következő szakaszába ért. A fő célja az vált, hogy egyes ügyeket, melyek a Törvényszéken még tárgyalási szakba nem jutottak, visszautaljanak a nemzeti bíróságok hatáskörébe a Törvényszék működésének befejezését felgyorsítandó. A legjelentősebb kérdéssé e szempontból az vált, hogy mely hatóság jelenthetne megfelelő fórumot a büntetőeljárások Bosznia-Hercegovinában történő lefolytatására.<sup>9</sup> Elkerülhetetlenné vált a boszniai igazságszolgáltatási rendszer reformja.

<sup>5</sup> A „Rules of the Road” program részletesebb ismertetéséért lásd: Mark S. Ellis: Bringing Justice to an Embattled Region – Creating and Implementing the „Rules of the Road” for Bosnia-Hercegovina. *Berkeley Journal of International Law*, Vol. 17. (1999), 1-25. o.

<sup>6</sup> Orentlicher: i. m. 110. o.

<sup>7</sup> Burke-White: i. m. 317. o.

<sup>8</sup> Burke-White: i. m. 312-318. o.

<sup>9</sup> A befejezési stratégiával kapcsolatos kezdeti problémák kapcsán lásd: Daryl A. Mundis: The Judicial Effects of the „Completion Strategies” on the Ad Hoc International Criminal Tribunals. *American Journal of International Law*, Vol. 99. (2005), 142. o.

Az igazságszolgáltatási rendszert átfogó ellenőrzésnek vetették alá, melynek eredményeként 2002 és 2004 között a bírói kar 30 százalékának el kellett hagynia hivatalát politikai elfogultság vagy korrupció okán. A boszniai Legfőbb Bírói és Ügyészi Tanács pedig ismételt kinevezési procedúrával töltötte be a bírói és ügyészi székeket.<sup>10</sup> Mindemellett a bíróságok adminisztrációjának és működtetésének hatékonysága növelését elősegítő programokat foganatosítottak.<sup>11</sup> 2003-ban a nemzetközi elvárásoknak megfelelő új büntető és büntetőeljárás törvény került elfogadásra. A Föderáció új büntetőtörvénykönyvébe bevezették az emberiség elleni bűntettek, a népirtás és a háborús bűntettek tényállását, valamint a parancsnoki felelősség koncepcióját.<sup>12</sup> Továbbá bevezetésre került az akkuzatórius és inkvizitórius eljárás kombinációja az ICTY előtt követett eljárási szabályok modelljének mintájára.

Az ügyek Törvényszéktől való utalásának intézményi feltételeit megteremtendő került sor Bosznia-Hercegovina új Állami Bíróságának felállítására 2003-ban a Törvényszék közreműködésével.<sup>13</sup> A 2005-től eljáró Első Részleg feladatává vált a háborús bűntettek elkövetői ügyében való ítélezés.<sup>14</sup> Ez egyértelmű üzenet volt a Törvényszék részéről a boszniai igazságszolgáltatási rendszer nemzetközi elismertségéről.<sup>15</sup> Professzor Burke-White kategóriarendszere szerint ily módon az ICTY és a boszniai nemzeti bíróságok közötti megváltozott kapcsolat a komplementaritás alapelvehez társuló ösztönző tényezőkkel gazdagodott.<sup>16</sup>

<sup>10</sup> Alexander Mayer-Rieckh: Vetting to Prevent Future Abuses: Reforming the Police, Courts, and Prosecutor's Office in Bosnia and Herzegovina. In: *Justice and Prevention: Vetting Public Employees in Transitional Societies*. New York: Social Science Research Council, 2007. 197. o.

<sup>11</sup> Burke-White: i. m. 288. o.

<sup>12</sup> Criminal Code of Bosnia and Herzegovina, June 27, 2003. 171-184. cikk

[http://www.sudbih.gov.ba/files/docs/zakoni/en/Criminal\\_Code\\_of\\_BH\\_-\\_Consolidated\\_text.pdf](http://www.sudbih.gov.ba/files/docs/zakoni/en/Criminal_Code_of_BH_-_Consolidated_text.pdf)

2003 előtt a népirtás és a háborús bűntettek tényállása csak az entitások büntetőtörvénykönyveiben voltak fellelhetők.

<sup>13</sup> A Bíróság felállításának részletes ismertetéséért lásd:

Fidema Donlon: Rule of Law: From the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia to the War Crimes Chamber of Bosnia and Herzegovina. In: Dina Francesca Haynes (szerk.): *Deconstructing the Reconstruction – Human Rights and the Rule of Law in Postwar Bosnia and Herzegovina*. Ashgate, 2008. 257-284. o.

<sup>14</sup> A boszniai Állami Bíróság szerkezeti felépítésének rövid bemutatásáért lásd:

“Jurisdiction, Organization, and Structure of the Court of Bosnia and Herzegovina”.

<http://www.sudbih.gov.ba/?opcija=sadrzaj&kat=3&id=3&jezik=e>

<sup>15</sup> Burke-White: i. m. 328. o.

<sup>16</sup> Uo. 320. o.

Mindezzel egy időben a Törvényszék Eljárási és Bizonyítási Szabályzatán is elvégezték a szükséges módosítást az 11 *bis* szabály beiktatásával, ami a nemzetközi bírói fórum számára biztosította a jogszabályi hátteret az ügyek visszautalásához.<sup>17</sup>

A Törvényszéktől a 11 *bis* szabálynak megfelelően átutalt ügyeken kívül az Állami Bíróság ügyterhéhez tartoznak a következő három kategóriába tartozó ügyek: azok az ügyek, melyek esetében az ICTY Ügyészi Hivatala nyomozást folytatott, de vádat már nem emelt;<sup>18</sup> azok, melyekben a boszniai Háborús Büntettek Különleges Osztálya által indított új nyomozás van folyamatban; valamint mindazon Rules of the Road ügyek, melyekben a helyi hatóságok nem jutottak el a vádemelésig.<sup>19</sup>

## 2. A Törvényszék nemzeti igazságszolgáltatási rendszerre kifejtett hatásai

Az Állami Bíróság felállításában való közreműködésen kívül az ICTY jelentős hatást gyakorolt a nemzeti igazságszolgáltatásra az általa már elbírált tények, bizonyítékok és eljárási döntések hasznosítása terén, valamint a tárgyalások megfigyelése és a szakértelem rendelkezésre bocsátása tekintetében.<sup>20</sup>

A bizonyítékok rendelkezésre bocsátása tekintetében nem érdemes túlértékelni a „Rules of the Road” ügyekhez kapcsolódóan a Törvényszék által átadott akták jelentőségét. Ezek sok esetben nem voltak teljes anyagok, és korántsem voltak tárgyalásra kész akták.<sup>21</sup> Ugyanakkor a Törvényszék elektronikus adatbázisához való hozzáférés rendkívül nagy előny a nemzeti bíróságok számára. A zártkörű adatbázishoz való hozzáférés biztosított az Állami Bíróságon. Emellett valamennyi kantoni és kerületi bíróságon, ahol hálózattal felszerelt számítógépek állnak a bírák rendelkezésére, hozzáférhető a Törvényszék honlapján elérhető

<sup>17</sup> „Miután a vádpontok megerősítésre kerültek és mielőtt a tárgyalás elkezdődik, tekintet nélkül arra, hogy a vádlott a Törvényszék őrizetében van-e, az Elnök kijelölhet egy tárgyalási kamarák három állandó bírájából összeállított tanácsot (...), amely kizárólagos jogot birtokol arra, hogy eldöntse, az ügy azon állam hatóságai elé utaltasson-e,

- (i) amelynek területén elkövették a bűncselekményt; vagy
- (ii) amelyben letartóztatták a vádlottat; vagy
- (iii) amelynek joghatósága van, valamint kész és felkészült az ügy fogadására,

hogy azután ezek a hatóságok továbbutalják az ügyet az adott állam eljárásra megfelelő bíróságához.”

Rules of Procedure and Evidence of the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, Rule 11 *bis*, A. (a szerző fordítása)

<sup>18</sup> A Törvényszék ügyészei 40 gyanúsítottat érintő tizennégy ügyet utaltak az Állami Bíróság elé.

Orentlicher: i. m. 122. o.

<sup>19</sup> Tarik Abdulhak: Building Sustainable Capacities – From an International Tribunal to a Domestic War Crimes Chamber for Bosnia and Herzegovina. *International Criminal Law Review*, Vol. 9. (2009), 341. o.

<sup>20</sup> Bogdan Ivanišević: *The War Crimes Chamber in Bosnia and Herzegovina: From Hybrid to Domestic Court*. International Center for Transitional Justice, Prosecutions Case Studies Series, 2008. 25-26. o.  
<http://www.ictj.org/images/content/1/0/1088.pdf>

<sup>21</sup> Orentlicher: i. m. 120-123. o.

nyilvános adatbázis. Jelenleg a legnagyobb problémát az okozza, hogy még nem készültek el maradéktalanul a Törvényszéken készült tárgyalási jegyzőkönyvek helyi nyelvre fordított verziói. Ez számokban annyit jelent, hogy a Törvényszék fordítóinak oldalak százazreit kell utólag elérhetővé tenni a régió intézményei és lakosai számára. Megelőzhető lett volna ez a nehézség a jegyzőkönyvek átadása folyamatának korábbi tervezésével.

A szakértelem rendelkezésre bocsátása terén a korábban a Törvényszéken hivatali betöltő bírák, ügyészek Állami Bíróságon való kinevezése nyújtott jelentős segítséget. Az Állami Bíróság Első Részlegén belül öt bírói kamara működik. Kezdetben két nemzetközi és egy elnöklő helyi bíróból állt egy-egy kamara. 2008-ban az összetételi arány megfordult, a nemzeti bírák többségbe kerültek, a kamarák két helyi és egy nemzetközi tagból álltak.<sup>22</sup> Az eredeti tervek szerint a nemzetközi bírának el kellett volna hagyniuk a Bíróságot 2009 végéig.<sup>23</sup> Ezzel szemben végül a néhány pozícióban maradó nemzetközi bíró mandátumát meghosszabbították, akik előreláthatóan 2012-ig támogatják a Bíróság működését.<sup>24</sup>

A helyi bírák és ügyészek szakértelmének fejlesztése érdekében az ICTY számos képzési programot bonyolított mind Boszniában, mind Horvátországban és Szerbiában. Ezen kívül rendszeresen sor kerül 3-4 napos képzésekre Hágában, ahová a Törvényszék szervezi a helyiek eljutását és részvételét. E programoknál nyilvánvalóan eredményesebb a helyben szervezett képzésekben való nemzetközi részvétel.

Az ICTY Ügyészi Hivatala 2009-ben hirdette meg azt az oktatási programot, mely intenzívebb képzést nyújt a régióból érkező fiatal ügyészeknek, gyakornokoknak. Félévente tíz fiatal jogász kap lehetőséget arra, hogy Hágában a Törvényszéknél végezzen szakmai gyakorlatot. Ez kiváló lehetőség arra, hogy a Törvényszék közvetlenül hozzájáruljon a helyi kapacitás építéséhez, aminek természetesen egy további feltétele, hogy az érintett fiatal jogászok visszatérjenek hazai hivatalaikba a program végeztével.

A boszniai bírák munkáját megkönnyítheti a Törvényszék jog- és eljárási gyakorlata. A helyi intézményekben való alkalmazhatósághoz azonban szükséges a megfelelő formában történő közvetítés. Ezt a célt szolgálja a 2009-ben a UNICRI és a Törvényszék közös munkájának eredményeképp kiadott Kézikönyv az ICTY joggyakorlatáról, mely elsősorban eljárási kérdéseket tisztáz gyakorlati stílusban. A Kézikönyv fordított változata helyi

<sup>22</sup> Ivanišević: i. m. 7. o.

<sup>23</sup> *Looking for Justice – The War Crimes Chamber in Bosnia and Herzegovina*. Human Rights Watch Report, 2006. 7-8. o.

<sup>24</sup> Orentlicher: i. m. 132. o.

terjesztésre került, angol nyelven pedig a Törvényszék honlapján is elérhető.<sup>25</sup> A Kézikönyv publikálása jelentős eredményként könyvelhető el, ugyanakkor a boszniai bírák általi alkalmazását továbbra is nehezítik a két releváns jogrendszer közötti különbségek.<sup>26</sup>

### 3. A hatások értékelése

Míg számos kritikával illették az Állami Bíróság igazságszolgáltató tevékenységét a nemzetközi megfigyelők, elsősorban az International Center for Transitional Justice nem-kormányzati szervezete és az EBESZ boszniai missziója, összességében mégis elismerő hangon nyilatkoznak a Bíróság munkájáról és fejlődéséről.

A változás világosan nyomon követhető a Bíróság ítéletszövegezésének fejlődésén, ami leginkább az intézménynél működő nemzetközi bírának köszönhető. A nemzetközi bírák korábban a Törvényszéknél, vagy valamely fejlett angolszász igazságszolgáltatási rendszer intézményeinél tettek szert jelentős gyakorlati tapasztalatra. Közülük hárman az állami bírósági kinevezést megelőzően az ICTY ügyészei voltak,<sup>27</sup> egyikük pedig annak bírója volt.<sup>28</sup> Az ő kitartó munkásságuk eredménye, hogy mára a Bíróság ítéleteinek többsége alapos mellékletekkel és hivatkozási rendszerrel bír, melyek lehetővé teszik a felhasznált bizonyítékok utólagos beazonosítását. Továbbá az ítéletek részletes indoklást foglalnak magukba, és az abban felsorakoztatott érvek világosan épülnek egymásra.<sup>29</sup> Ez jelentős sikernek minősíthető egy olyan államban, ahol korábban nem volt követendő gyakorlat a részletes indoklás, minthogy számos bíró vallotta azt a nézetet, hogy az ítéletek kizárólag a vádlottnak íródnak, aki pedig tisztában van az okokkal, hiszen folyamatosan részt vett a tárgyalásokon. Azok a helyi bírák, akik korábban is elégedetlenek voltak az indoklás hiányával, könnyen tették magukévá az ítéletszerkesztés fejlettebb eszközrendszerét.<sup>30</sup>

<sup>25</sup> Manual on Developed Practices Launched. <http://www.icty.org/sid/10145>

<sup>26</sup> Beszélgetés Aida Trožić-csal. Senior Professional Associate, Centre for Judicial and Prosecutorial Training (Centar za Edukaciju Sudija i Tužilaca u Federaciji Bosne i Hercegovine). Sarajevó, 2010. augusztus 31.

<sup>27</sup> Közülük Phillip Weiner jelenleg is az Állami Bíróság Háborús Bűntettek Részlegének bírója.

<sup>28</sup> Almiro Rodrigues bíró.

<sup>29</sup> A fejlődés egyértelműen észlelhető az ítéletek összehasonlítása során. Lásd például a Lazarevic Sreten et al. ügyben (X-KRŽ-06/243) 2008.szeptember 29-én és a Milorad Trbic ügyben (X-KR-07/386) 2009. október 16-án hozott határozatokat.

<http://www.sudbih.gov.ba/?jezik=e>

A fejlődés ténye elismerésre került az EBESZ-nek a Trbic ügy kapcsán alkotott jelentésében is.

*Twelfth Report in the Milorad Trbic Case Transferred to the Court of BiH pursuant to Rule 11bis.* OSCE Mission to Bosnia and Herzegovina Report, 2010. július, 4. o.

<http://oscebih.org/documents/17056-eng.pdf>



#### 4. A befolyás határai

A boszniai Állami Bíróság, csakúgy, mint bármely más nemzetközi vagy hibrid büntetőbíróság, kiemelkedő jelentőséggel bír a háborús bűntettek elkövetésének megtorlásában. Ugyanakkor a kapacitása véges. A fent ismertetett fejlődés ellenére önmagában nem képes megbirkózni azzal az ügyteherrel, mellyel a boszniai igazságszolgáltatási rendszer kénytelen szembenézni. A 2008-ban kiadott, háborús bűntettekről szóló Nemzeti Stratégiában szereplő tervek szerint 7 éven belül befejezik az eljárásokat az összetettebb ügyek esetében, 15 éven belül pedig a kevésbé bonyolult ügyeket is lezárják. A jelenlegi nyilvántartás szerint 10-16 ezer elkövetőt érintő 1400 ügy vár „feldolgozásra”.<sup>31</sup> Itt lépnek a színpadra az alacsonyabb szintű bíróságok, bár még ezzel együtt is irreálisnak minősíthetők a tervek.

Bosznia-Hercegovina föderációján belül tíz kantoni bíróság működik, valamint a Brčko kerületi bíróság és a Republika Srpska öt kerületi bírósága, melyek kompetensek a háborús bűntettek ügyében. Az Állami Bíróság feladata az ügyek szelekciója. A kiemelkedően összetett ügyek az Állami Bíróság hatáskörében maradnak, míg a kevésbé bonyolultak az entitások szintjén működő bírói fórumok elé utaltatnak.

Miközben nagy ügyteher hárult ezzel az entitások szintjén működő bíróságokra, alapvető problémákkal küzdenek, amelyek megakadályozzák, hogy megfeleljenek a kihívásnak. Az Állami Bírósággal ellentétben korlátozott pénzügyi és technikai forrásokkal, valamint sok esetben hiányos szakértelemmel rendelkeznek. Elavult tanúvédelmi eszközökkel bírnak, ami ellehetleníti a lehetséges tisztességes és biztonságos eljárásokat, amelyek megfelelhetnének a nemzetközi elvárásoknak.<sup>32</sup> Az Állami Bíróság és az entitások bírói fórumai közötti választóvonal képezi az ICTY hatásainak határvonalát.

A Törvényszék által szervezett hágai képzési programok nem fejtenek ki hatást a kantoni és kerületi bíróságok munkájára, hiszen ezek a bíróságok nem alkalmaznak jogi asszisztenseket, akiket kiküldhetnének a programokon való részvétel céljából.<sup>33</sup> A hazai

<sup>30</sup> Beszélgetés Patricia Whalen bírónővel. Court of Bosnia and Herzegovina. Sarajevo, 2010. szeptember 2.

<sup>31</sup> Beszélgetés Jusuf Halilagic-csal, Secretary of Ministry of Justice, Sarajevo, 2010. szeptember 1.

<sup>32</sup> *Still Waiting – Bringing Justice for War Crimes, Crimes against Humanity, and Genocide in Bosnia and Herzegovina’s Cantonal and District Courts*. Human Rights Watch Report, 2008. 3. o.

<http://www.hrw.org/en/reports/2008/07/09/still-waiting-0>

A tanúvédelemmel kapcsolatos problémák bővebb ismertetéséért lásd:

*Witness Protection and Support in BiH Domestic War Crimes Trials: Obstacles and recommendations a year after adoption of the National Strategy for War Crimes Processing*. OSCE Report, 2010.

<http://www.oscebih.org/documents/16563-eng.pdf>

<sup>33</sup> A probléma említésre került a háborús bűntettekről szóló Nemzeti Stratégiában is, miszerint egyedül a sarajevói kantoni bíróság alkalmazott összesen két jogi asszisztentst.



releváns büntetőjogi képzéseken való részvétel esetlegesen alakul, de a hallgatóság többnyire az Állami Bíróság alkalmazottaiból áll össze ezeken a programokon is.<sup>34</sup> Ebből adódóan az akkuzatórius és inkvizitórius kevert eljárásra való áttérés mindennapi problémát jelent az entitások szintjén működő bíróságok számára, ami megakadályozza a nemzeti stratégiában szereplő, a háborús bűntettek mielőbbi elbírálására vonatkozó célkitűzések megvalósítását.

## Záró gondolatok

A tanulmányban ismertetett problémákból két szempontból adódnak tanulságok, nevezetesen a belső jogrendszer valamint a nemzetközi beavatkozás kapcsán.

Nemzeti szinten megfelelő számú alkalmazottra van szükség az alacsonyabb szintű bíróságokon, és az *ad hoc* nemzetközi büntetőbírói fórum felállításának (valamint a belső igazságszolgáltatási rendszer helyreállításának) pillanatától kezdve szükséges ezeknek a bíróságoknak a felkészítése arra, hogy időben bekapcsolódjanak a fegyveres konfliktus során elkövetett bűncselekmények elkövetőinek felelősségre vonásába.

Másfelől a nemzetközi beavatkozás során óvatosabb és alaposabb mérlegelésre van szükség annak meghatározása előtt, hogy meddig terjedjenek a nemzetközi szereplők által bevezetett újítások. Nem hagyhatóak figyelmen kívül a nemzeti igazságszolgáltatási rendszer sajátos adottságai, hagyományai. Bosznia-Hercegovina esetében az akkuzatórius és inkvizitórius kevert eljárás bevezetése komoly nehézségekhez vezetett. Bár a boszniai jogrendszer egyértelműen rászorult a fejlesztésre, ennek erős alapja lehetett volna a helyi jogászok által jól ismert inkvizitórius eljárás. Így a boszniai Állami Bíróság nem pusztán „kistestvére”, de egyenértékű partnere lehetett volna az ex-jugoszláv törvényszéknek a háborús bűnösök feletti ítélezésben.

---

National War Crimes Strategy of Bosnia and Herzegovina, 2008. december

<sup>34</sup> Beszélgetés Aida Trožić-csal. Senior Professional Associate, Centre for Judicial and Prosecutorial Training (Centar za Edukaciju Sudija i Tužilaca u Federaciji Bosne i Hercegovine). Szarajevó, 2010. augusztus 31.